

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 341.231.2:340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.5/31>**Волощук О. Т.**Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут Національного університету
«Одеська юридична академія»

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ПАРАДИГМА АГРЕСІЇ: ГЕНЕЗИС ІДЕЙ ВІД ПСИХОЛОГІЧНОГО ДО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИМІРУ

Стаття присвячена комплексному аналізу еволюції агресії як фундаментального феномена людського буття та її трансформації у соціально-правовий і міжнародно-правовий феномен. Автор досліджує перехід агресивної поведінки від природного інстинкту до психологічної характеристики особистості, далі – до колективного та інституціонального рівня, де агресія стає інструментом політичної волі держави та об'єктом регулювання міжнародного права. Показано, що агресія на рівні держави набуває специфічного політичного та стратегічного значення, слугуючи механізмом досягнення політичних цілей через насильство, а її прояви можуть мати як деструктивний, так і конструктивний характер у розвитку суспільних інститутів. Особлива увага приділяється правовому усвідомленню агресії як злочину проти миру. Розглянуто генезу закріплення поняття агресії у міжнародно-правових документах: від заборони агресії у Статуті ООН 1945 року до визначення поняття агресії в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1974 року та Римському статуті Міжнародного кримінального суду, що закріплюють її як злочин проти миру. Також автором підкреслюється багаторівнева природа агресії: психологічна – як властивість поведінки людини; філософсько-правова – як проблема свободи, насильства та справедливості; міжнародно-правова – як делікт, що суперечить нормам міжнародного права. Автор наголошує на важливості комплексного міждисциплінарного підходу до вивчення агресії та її проявів, що дозволяє сформулювати ефективні механізми превенції, протидії і правового стримування на національному та міжнародному рівнях. Зроблено висновок про те, що еволюція поняття агресії відображає шлях розвитку людства – від інстинкту до розуму, від хаосу до права, від сили до справедливості. Сучасне розуміння агресії як міжнародного злочину є логічним завершенням цього шляху, а подальші дослідження мають розкрити її прояви, механізми запобігання і покарання у міжнародній та національній кримінальній юстиції.

Ключові слова: агресія, злочин агресії, психологічна природа агресії, психологія агресивної поведінки, руйнівна (деструктивна) і творча (конструктивна) агресія, філософсько-правове осмислення агресії, міжнародна правова концепція агресії, злочин проти миру, міжнародне право, війна, міжнародно-правова відповідальність, протидія та превенція агресії.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної нестабільності, зростання кількості збройних конфліктів, інформаційних війн та порушень міжнародного правопорядку проблема агресії набуває виняткової значущості. Агресія залишається однією з ключових загроз міжнародній безпеці, а її трансформація в нові форми – гібридні, інформаційні та економічні – свідчить про складність та багатовимірність цього явища.

Особливу актуальність набуває дослідження філософсько-правової парадигми агресії, яке дозволяє простежити її генезис – від психоло-

гічних витоків до правових форм міжнародного регулювання. Сучасна наукова ситуація вимагає міждисциплінарного підходу: розуміння агресії неможливе лише через призму права, оскільки її коріння лежить у психологічній сфері людської природи, а подальший розвиток набуває філософського та правового змісту.

Психологічний аспект дослідження дозволяє не лише пояснити мотиваційні механізми агресивної поведінки, а й прогнозувати її прояви на міждержавному та міжнародному рівні. Усвідомлення закономірностей розвитку агресії – від

індивідуальної поведінкової моделі до міжнародного злочину – сприяє формуванню ефективних механізмів правового контролю та запобігання її деструктивним наслідкам.

Таким чином, актуальність теми визначається потребою комплексного переосмислення феномена агресії у світлі сучасних викликів міжнародній безпеці, а також необхідністю інтеграції психологічного, філософського та правового підходів для створення оновленої концептуальної основи міжнародного права, здатної адекватно реагувати на нові прояви агресії у ХХІ столітті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен агресії, як невід’ємна складова людського буття, протягом історії привертала увагу мислителів, філософів, психологів і правників. Його багатоаспектна природа – від психологічної до соціально-правової – зумовила міждисциплінарний характер досліджень, що дозволяє говорити про багатовікову інтелектуальну традицію осмислення агресії. Античні філософи – Сократ, Платон, Арістотель та стоїки – аналізували насильство, справедливість, свободу та моральність у людських відносинах. Арістотель розглядав війну як елемент підтримання політичного порядку, тоді як стоїки (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій) вбачали в насильстві порушення природного права розумної істоти.

У Середньовіччі увага мислителів зосереджувалась на співвідношенні війни, віри та моралі. Августин Блаженний і Фома Аквінський розробили концепцію «справедливої війни» (*bellum justum*), визначивши критерії допустимості застосування сили з позицій християнської етики. Ці ідеї стали підґрунтям для формування норм природного і міжнародного права. Значний внесок зробив Гуго Гроцій («Про право війни і миру», 1625), який системно виклав правові межі ведення війни і започаткував перехід від філософсько-морального до правового трактування агресії. Його погляди продовжили Ем. де Ваттель, С. Пуфендорф, К. Вольф, розглядаючи війну як категорію, що підлягає нормуванню міжнародним правом.

З розвитком гуманітарних наук у ХІХ–ХХ століттях поняття агресії вивчається також у психології. Фундаментальні праці З. Фрейда, К. Юнга, В. Райха, К. Лоренца, Е. Фромма розкрили психічні механізми агресивної поведінки. У ХХ столітті акцент зміщується на міжнародно-правовий вимір: після світових воєн формується концепція заборони застосування сили. Визначальними етапами стали Пакт Бріана-Келлога (1928), Статут

ООН (1945), Нюрнберзький процес, а також Резолюція ГА ООН № 3314 (1974), що дала офіційне визначення акту агресії. Агресія остаточно трансформується у юридичну категорію міжнародного злочину, закріплену у Римському статуті Міжнародного кримінального суду (1998, із поправками 2010 р.).

У сучасній міжнародно-правовій науці питання агресії, її кваліфікації та відповідальності досліджують А. Кассезе, І. Браунлі, К. Крайг, М. Шарф, Дж. Кроуфорд, Х. Арент, Р. Дженнінгс, Б. Симма, Р. Вернер та інші. Їхні роботи формують теоретичне підґрунтя для розуміння агресії як злочину проти миру, що порушує принципи міжнародного правопорядку. В українській правовій науці тематику досліджують О. Задорожний, В. Василенко, О. Мережко, М. Гнатовський, В. Репецький, В. Лисик, В. Гутник та інші, аналізуючи об’єктивні й суб’єктивні ознаки злочину агресії, суб’єктний склад і міжнародно-правові наслідки.

Таким чином, наукова розробленість проблеми є значною, однак комплексні дослідження, що поєднують філософсько-правову, психологічну та міжнародно-правову площини, залишаються обмеженими. Саме міждисциплінарна перспектива визначає новизну та наукову цінність подальших досліджень.

Постановка завдання. Мета статті – з’ясування філософсько-правової парадигми агресії шляхом простеження еволюційного розвитку ідей про агресію – від психологічного й філософського розуміння до правової концептуалізації категорії агресії у міжнародному праві.

Виклад основного матеріалу. При ґрунтовному аналізі поняття та сутності агресії стає зрозумілим і очевидним, що ця категорія є складним соціально-психологічним феноменом, що проявляється на різних рівнях – індивідуальному, груповому та державному. Її сутність не можна звести лише до поведінкових чи емоційних реакцій, адже вона формується під впливом ширшого комплексу чинників – культурних, філософських і правових. Така багатофакторність зумовлює потребу в міждисциплінарному підході до її наукового осмислення, який дозволяє простежити взаємозв’язок між особистісними схильностями та соціальними формами агресивної поведінки.

Особливу роль у цьому контексті відіграє психологічна складова, оскільки саме індивідуальна схильність до агресії виступає вихідним механізмом, що зумовлює трансформацію внутрішніх імпульсів у колективні та політичні прояви [11, с. 45–46; 13, с. 78]. Разом із тим сучасні

дослідники підкреслюють багатовимірну природу агресії, що формується під впливом біологічних, когнітивних і соціальних чинників. Такий підхід дозволяє розглядати агресію не лише як деструктивне, а й як потенційно адаптивне явище, значення якого залежить від соціального та культурного контексту.

Агресія як психічний феномен привернула увагу науковців наприкінці XIX століття, коли психологи почали систематично досліджувати її природу та механізми. Однією з перших спроб пояснити агресивну поведінку було визначення У. Джеймсом агресії як інстинкту ворожості, що є вродженою рисою людини. Водночас, В. Мак-Доуголл виокремлював агресивність серед дванадцяти базових інстинктів, притаманних людині [5].

На початку XX століття розвиток психоаналізу та біхевіоризму призвів до формування двох основних концепцій агресії. Зигмунд Фрейд у своїй роботі «По той бік принципу задоволення» (1920) запропонував концепцію «Танатоса» – інстинкту смерті, що є вродженим потягом до руйнування та агресії. Фрейд вважав, що агресія є невід’ємною частиною психіки людини, яка проявляється у протиставленні деструктивних і конструктивних сил [15]. Цей підхід дозволяє пояснити природну схильність до конфліктної поведінки, що формувалася в процесі еволюції людства для виживання та захисту ресурсів. У свою чергу, Альфред Адлер трактував агресію як засіб подолання комплексів неповноцінності та досягнення соціального визнання [10]. Конрад Лоренц, представник етологічної школи, розглядав агресію як біологічно запрограмовану поведінкову реакцію, необхідну для збереження виду. За Лоренцом, агресивні дії забезпечують контроль над територією, доступ до ресурсів та підтримку соціальної ієрархії [17]. Він підкреслював, що агресія є природною реакцією людини, спрямованою на захист своєї території.

Еріх Фромм у своїй праці «Анатомія людської деструктивності» (1973) розрізняв два типи агресії: «доброзичливу» (адаптивну), яка є захисною та сприяє виживанню, і «злаякісну» (деструктивну), яка є соціально шкідливою та не має біологічної мети. Фромм вважав, що остання є результатом соціальних і культурних впливів, а не вроджених інстинктів [16].

Розвиток теорії фрустрації-агресії, започаткований Дж. Доллардом, Н. Міллером та іншими, наголошував на тому, що агресія є реакцією на фрустрацію – ситуацію, в якій людина стикається з перешкодами на шляху до досягнення мети.

Вони стверджували, що фрустрація неминуче призводить до агресії, хоча пізніше Н. Міллер уточнив, що агресія є лише однією з можливих реакцій на фрустрацію [14].

Сучасні підходи до вивчення агресії включають теорії соціального навчання, які визначають агресію як засвоєння моделей поведінки у процесі соціалізації через спостереження за відповідними діями. А. Бандура, зокрема, підкреслював, що агресивна поведінка може бути наслідувана, якщо вона призводить до бажаних результатів [11].

Аналіз поняття «агресія» з точки зору психології дозволяє розкрити різні функції, які агресивність виконує в житті людини як поведінкова модель: *самозахисна функція* – спрямована на збереження фізичної та психологічної цілісності індивіда; *функція самоствердження* – дозволяє закріпити соціальний статус та позицію у групі; *комунікативна функція* – сигналізація про межі допустимої поведінки та незадоволення соціальними умовами; *колективна трансформація* – індивідуальні патерни агресії можуть ескалювати до групових конфліктів, соціальних протиріч і міждержавних протистоянь.

Таким чином, еволюція психологічних концепцій агресії відображає поступове розширення розуміння цього феномену від вроджених інстинктів до складних соціальних і культурних явищ.

Важливо зазначити, що агресія є не лише руйнівним явищем: у певних контекстах вона може стимулювати соціальне саморегулювання, підтримку справедливості та протидію насильству з боку інших членів групи. Проте при виході за межі соціально допустимого агресія набуває деструктивного, антисоціального характеру, що закладає основу для правових оцінок. З психологічного погляду агресія є коренем, первісним механізмом, що лежить в основі конфліктної поведінки людини та колективу. Саме тому філософсько-правове осмислення агресії має виходити із цього фундаменту. Психологічні моделі пояснюють, чому **в різні історичні періоди війна розглядалася як справедливе право держави, а застосування сили – як законний механізм забезпечення безпеки.**

Історичний розвиток людства підтверджує закономірність трансформації агресії: від індивідуального інстинкту до соціального явища, що набуває нормативного та юридичного визначення. Як зазначає Ларрі Мей, агресія є основною міжнародною злочинною поведінкою, яка включає в себе всю насильницьку сутність війни [18, с. 356]. Цю думку підтримує і М. Черіф Басі-

уні, підкреслюючи, що термін «агресія» у міжнародному праві виник як реакція на визначення «злочинів проти миру» [12].

Не менш важливим для розуміння сутності агресії є філософсько-правове осмислення цієї проблеми. Якщо психологічні характеристики дозволяють зрозуміти механізми прояву агресії, її функції та причини, то філософія права надає змогу вийти за межі індивідуальної поведінкової реакції та осмислити агресію як онтологічний, етичний і нормативний феномен. Такий перехід є логічним, адже лише на рівні моральних і правових категорій можна визначити межі допустимої поведінки, співвідношення між свободою та насильством, порядком і хаосом у суспільстві.

Філософія права розкриває смислові виміри агресії. Зокрема, Імануїл Кант зазначав, що акт агресії, який заперечує свободу іншого, стає антиномією моралі, що потребує правового обмеження, а тому мислитель у своїх працях закликає держави суворо дотримуватись «неписаного кодексу державного і міжнародного права» [6, с. 279]. Гегель у «Феноменології духу» розглядав конфлікт і боротьбу як необхідну умову розвитку духу, надаючи агресії діалектичного значення [4]. У цьому сенсі агресія може тлумачитися як рухова сила історії, що формує соціальні й політичні інститути. Водночас, вихід агресії за межі морального розуму породжує хаос і дегуманізацію, що підкреслює необхідність її нормативного обмеження.

Мартін Гайдеггер, аналізуючи природу насильства, зазначав, що воно є симптомом екзистенційної кризи, коли людина замість діалогу з буттям обирає його підкорення [2]. Цей підхід важливий для сучасної філософії війни, оскільки дозволяє розглядати агресію не лише як зовнішню дію, а як внутрішній стан свідомості, що потребує моральної та правової регуляції.

Агресія нерозривно пов'язана з ідеєю справедливості. Арістотель у «Нікомаховій етиці» зазначав, що справедливість є «досконалою чеснотою», яка охоплює відносини між людьми [1, с. 84]. Агресія, навпаки, руйнує соціальну гармонію і підриває природну рівновагу. Фрідріх Ніцше підкреслював, що агресія може мати конструктивний характер: у праці «По той бік добра і зла» він стверджував, що воля до влади – це життєствердна енергія, без якої неможливий прогрес [8].

Таким чином, філософсько-правова парадигма агресії повинна розрізняти **руйнівну (деструктивну)** і **творчу (конструктивну) агресію**: перша

веде до насильства (*регресу людства*), друга – до розвитку інститутів, науки, техніки, культури (*прогресу людства*).

Сучасна філософія права розглядає завдання у цивілізованій сублімації агресії: перетворенні природного інстинкту у нормативне поле, що дозволяє врегулювати конфлікти не силою, а через механізми справедливості, права і діалогу. Такий підхід забезпечує інтеграцію психологічних, філософських і правових аспектів агресії, створюючи надійну основу для подальшого міжнародно-правового осмислення.

Після того як філософія права дозволяє осмислити агресію як онтологічний, етичний та нормативний феномен, закономірним є перехід до історико-філософського аналізу: як людство намагалось визначити межі допустимого насильства і законності застосування сили. Саме на це питання споконвіку намагалась дати відповідь філософія права: чи може насильство бути правомірним і де проходить межа між захистом і агресією. Так, у *античній думці* (Платон, Арістотель, стоїки) [1, с. 79–87] сила розглядалась як частина природного порядку, а війна – як своєрідне випробування справедливості. У *середньовічній філософії* (Августин Блаженний, Фома Аквінський) формується концепція «справедливої війни» (*bellum justum*) [3], що стала моральною основою для майбутніх правових доктрин, а у *епoxy Нового часу* Гуго Гроцій у «Про право війни та миру» (1625) [7] започатковує перехід від морального до юридичного осмислення війни і агресії, закладаючи фундамент міжнародного права.

У філософсько-правовій парадигмі агресія постає як протиріччя між природною схильністю людини до сили та раціональною потребою у правовому порядку. Людство поступово замінює «право сильного» на «силу права»: агресія як форма дії перестає бути природно виправданою і набуває статусу делікту проти розуму та правопорядку. Відбувається поступальний рух *від права війни до права миру, від насильства – до захисту, від прагматичних інтересів держав – до антропоцентричного підходу*. Зрештою людство формує ключову орієнтацію сучасного цивілізованого правопорядку: **людина є найбільшою соціальною цінністю**, а правові та моральні системи мають забезпечувати її захист і реалізацію.

Філософське осмислення агресії неминує веде до проблеми міжнародного права, адже в глобальному вимірі агресія держав відображає ті самі закономірності, що й агресія особистості. Якщо на психологічному рівні це прояв інстинкту,

а на філософському – прояв волі, то в міжнародному праві агресія стає актом порушення універсального морального порядку, що підлягає юридичному засудженню.

Історичний розвиток міжнародного права щодо агресії демонструє поступовий перехід від загальних принципів заборони насильства до чіткого встановлення юридичної відповідальності держав та окремих осіб. Уже після Другої світової війни агресія була визначена «найвищим міжнародним злочином» у рамках Нюрнберзького та Токійського процесів 1945-1946 років [9], що заклало основу для концепції «злочинів проти миру» та відповідальності індивідів за реалізацію державної політики агресії. У 1974 році Генеральна Асамблея ООН у Резолюції 3314 офіційно закріпила поняття агресії та її кваліфікацію для міждержавних відносин, що дозволило міжнародному співтовариству перейти від декларативного до нормативного підходу до заборони агресії.

Статут ООН, зокрема статті 2(4) та 51, встановлює принципи неприпустимості застосування сили та права на колективну чи індивідуальну самооборону, формуючи фундамент міжнародного правопорядку, в якому агресія розглядається як злочин проти миру. Подальший розвиток цього принципу отримав своє відображення у Римському статуті Міжнародного кримінального суду, зокрема через Кампальські поправки, які уточнили визначення злочину агресії, підкресливши його колективний і індивідуальний характер та встановивши механізм міжнародної відповідальності осіб, які здійснюють державну політику агресії [12].

Таким чином, міжнародне право розвивалося за двома паралельними лініями: по-перше, заборона агресії як делікта держав у міждержавних відносинах; по-друге, покарання індивідів за реалізацію злочинної державної політики агресії, що створює модель правового табу для насильницьких дій. Водночас сучасні міжнародні підходи визнають можливість конструктивної агресивної поведінки, спрямованої на реалізацію міжнародного співробітництва, економічного розвитку та взаємовигідної кооперації, яка підтримується світовим співтовариством і формує позитивні стандарти державної активності на міжнародній арені.

Висновки. Проблема агресії є одвічним феноменом людського буття. Вона супроводжує розвиток цивілізації з найдавніших часів, коли агресивна поведінка виконувала адаптивні функції: забезпечення виживання, здобуття ресурсів та захист території. З часом індивідуальна психологічна характеристика трансформувалася у складний соціальний феномен, а згодом – у політичний та міжнародно-правовий. Еволюція агресії від природного інстинкту до соціально-правової категорії відображає розвиток людини як біологічного виду та становлення людства як носія свідомості, моралі та права. У державному вимірі агресія набуває колективного та інституціонального змісту, стаючи інструментом політичної влади, тоді як міжнародне право перетворює її на злочин проти миру, що суперечить принципам справедливості і гуманності.

Психологічна перспектива дозволяє зрозуміти механізми прояву агресії на рівні особистості та її роль у соціальній взаємодії, тоді як філософсько-правова парадигма піднімає її на рівень онтології, етики та моралі, визначаючи межу між конструктивною і деструктивною поведінкою. Міжнародно-правове осмислення закріплює нормативні критерії допустимості агресивних дій та відповідальності держав і осіб, а розвиток норм від Статуту Ліги Націй і Статуту ООН до Римського статуту МКС із поправками Кампалі демонструє трансформацію морально-етичних імперативів у юридичні категорії.

Таким чином, філософсько-правова парадигма агресії формує цілісне розуміння явища як міждисциплінарного, інтегруючи психологічні механізми, морально-етичні принципи та міжнародно-правові норми. Агресія постає багаторівневим феноменом: психологічним – як природна властивість поведінки; філософським – як проблема свободи, насильства і справедливості; правовим – як делікт, що порушує міжнародне право. Сучасне розуміння агресії як міжнародного злочину є логічним завершенням еволюційного шляху від інстинкту до права та справедливості, а подальші дослідження мають уточнити її прояви та механізми запобігання на національному та міжнародному рівнях.

Список літератури:

1. Блоха Я. Принцип справедливості у філософії Платона та Арістотеля. *Філософські обрії*. 2019. № 36. С. 79–87.
2. Бочуля О. В. Онтологічний вимір повсякденності у філософській концепції М. Гайдеггера. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2012. Т. 20, вип. 22(4). С. 161–170.

3. Ворон О. П., Ворон О. П. Концепція війни та миру в західному християнстві. *Культурний альманах*. 2025. № 1(13). С. 70–75.
4. Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духу. Переклад з німецької П. Тарашук. Наук. ред. перекладу Ю. Кушаков. Київ: Видавництво Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2004. 278 с. URL: <https://surl.li/jzwroi>
5. Дроздов О. Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості: навч. посібник / О.Ю. Дроздов, М.А. Скок; Чернігівський держ. педагогічний ун-т ім. Т.Г.Шевченка. Чернігів, 2000. 156 с.
6. Кант І. До вічного миру. Ред. А. Риндін. Київ: Аконті, 2020. 434 с.
7. Климчук Ю. В. Внесок Гуго Гроція у формування права війни. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4. № 4. С. 161–164.
8. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі/ Пер. з нім. А.Онишко. Львів: Літопис, 2002. 320 с.
9. Шабан Ю. Історичний огляд розвитку поняття агресії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 35 (74), 4. С. 117–121.
10. Adler A. Understanding Human Nature. Hazelden Publishing. 1927. URL: https://archive.org/details/understandinghum0000adle_x0g4
11. Bandura A. Aggression: A social learning analysis. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1973. 220 с.
12. Bassiouni M. C. The History of Aggression in International Law. Its Culmination in the Kampala Amendments, and Its Future. Legal Characterization. *Harvard International Law Journal*. 2017. № 58. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/fda4e1/>
13. Buss A. H. The psychology of aggression. N.Y.: Wiley, 1961. 320 с.
14. Dollard J., Miller N. E., Doob L. W., Mowrer O. H., & Sears R. R. Frustration and aggression. Yale University Press. 1939. URL: <https://surl.li/nfkwd>
15. Freud S. Beyond the Pleasure Principle. Translated by James Strachey. Reprint of the edition published by Liveright, New York. URL: <https://surl.li/obsbo>
16. Fromm E. *The Anatomy of Human Destructiveness*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 1973. URL: <https://surl.li/fyzzcn>
17. Lorenz K. On Aggression. London: Methuen. 1966. URL: <https://archive.org/details/onaggression0000lore>
18. May L. Aggression and Crimes Against Peace. Cambridge University Press, 2008. 356 с.

Voloshchuk O. T. PHILOSOPHICAL AND LEGAL PARADIGM OF AGGRESSION: GENESIS OF IDEAS FROM THE PSYCHOLOGICAL TO THE INTERNATIONAL LEGAL DIMENSION

The article is devoted to a comprehensive analysis of the evolution of aggression as a fundamental phenomenon of human existence and its transformation into a socio-legal and international legal phenomenon. The author investigates the transition of aggressive behavior from a natural instinct to a psychological characteristic of the individual, then to the collective and institutional level, where aggression becomes an instrument of the political will of the state and an object of regulation of international law. It is shown that aggression at the state level acquires a specific political and strategic significance, serving as a mechanism for achieving political goals through violence, and its manifestations can have both a destructive and constructive nature in the development of social institutions. Special attention is paid to the legal understanding of aggression as a crime against peace. The genesis of the consolidation of the concept of aggression in international legal documents is considered: from the prohibition of aggression in the 1945 UN Charter to the definition of the concept of aggression in the 1974 UN General Assembly Resolution and the Rome Statute of the International Criminal Court, which establish it as a crime against peace. The author also emphasizes the multilevel nature of aggression: psychological – as a property of human behavior; philosophical and legal – as a problem of freedom, violence and justice; international legal – as a tort that contradicts the norms of international law. The author emphasizes the importance of a comprehensive interdisciplinary approach to the study of aggression and its manifestations, which allows for the formation of effective mechanisms of prevention, counteraction and legal deterrence at the national and international levels. The conclusion is made that the evolution of the concept of aggression reflects the path of development of humanity – from instinct to reason, from chaos to law, from force to justice. The modern understanding of aggression as an international crime is the logical conclusion of this path, and further research should reveal its manifestations, mechanisms of prevention and punishment in international and national criminal justice.

Key words: aggression, crime of aggression, psychological nature of aggression, psychology of aggressive behavior, destructive (destructive) and creative (constructive) aggression, philosophical and legal understanding of aggression, international legal concept of aggression, crime against peace, international law, war, international legal responsibility, counteraction and prevention of aggression.

Дата надходження статті: 28.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025